

Marknadsekonominns stabilitet*

Erik Lundbergs bok *Ekonomiska kriser förr och nu* har väckt debatt i denna tidskrifts spalter. Min anmälan av boken, Jonung [1984], inspirerade Lundberg [1984] till en ingående kommentar. I detta nummer tar Lennart Schön upp såväl Lundbergs bok som min anmälan till diskussion. Jag anser att det centrala problemet i vårt meningsutbyte gäller marknadsekonominns stabilitetsegenskaper, närmare bestämt behandlas två problem: (a) vilka faktorer som orsakar störningar i marknadsekonomin och (b) vilken förmåga som marknadsekonomin har att anpassa sig till störningar? Svaren på dessa två frågor är nära knutna till olika rekommendationer beträffande den ekonomiska politiken. Jag börjar med att presentera min uppfattning och tar sedan ställning till Lundbergs och Schöns.

Min uppfattning

I min anmälan hävdade jag att det är fruktbart att diskutera den svenska krishistorien och den svenska ekonomins stabilitet (eller brist på sådan) med utgångspunkt från begreppet stabiliseringspolitisk regim och en distinktion mellan endogent och exogent skapade kriser. En regim består av vissa grundläggande spelregler för allmänhetens och regeringens beteende.¹ När regimen är "robust", dvs när den ekonomiska politiken skapar en fast och allmänt accepterad ram för marknadens aktörer, har marknadsekonomin "hyggliga" stabilitetsegenskaper. De störningar som uppstår "inom" det ekonomiska systemet, t ex i form av ändringar i teknologi, smak och preferen-

ser, kan marknadsekonomin då framgångsrikt anpassa sig till inom en rimlig tidsperiod. Denna typ av störningar vill jag kalla för endogena. Konjunktursvängningarna som registreras som ett förhållandevis regelbundet mönster under robusta (stabila) regimer som den klassiska guldstandardperioden 1873—1914 och Bretton Woods-perioden 1951—1971 ser jag som en manifestation av endogena störningar.

Den andra typen av kriser, de exogena, skapas utanför marknaden t ex av krig, revolutioner, handelsrestriktioner, oljeprischocker och olika drastiska ekonomisk-politiska åtgärder.

Marknadsekonominns stabilitetsegenskaper vid denna typ av störning är mer diskutabla. Exogena störningar kan vara så starka att ekonomin hamnar utanför det område (den "korridor") där marknadsekonominns självdämpande egenskaper är tillräckliga². En annan typ av ekonomisk-politiska åtgärder kan då vara påkallade än vid mindre störningar. Stora exogent skapade kriser är ofta av sådant slag att den existerande stabiliseringspolitiska regimen bryter samman såsom var fallet under första världskriget, under krisen på 30-talet och under 70-talet. Osäkerhet och oklarhet om den nya regimens spelregler försvårar en lösning av krisen.

Lundbergs uppfattning

Jag anser att Lundberg koncentrerar sig på de "grandiosa kriserna", dvs stora exogena kriser som skapats utanför marknadsekonomin, men att han tolkar

*Jag har fått vardefulla kommentarer av Lennart Jorberg och Björn Thalberg.

¹ En närmare presentation av de stabiliseringspolitiska regimerna i Sverige under perioden 1873—1984 finns i kapitel 4 i Söderström [1985].

² Leijonhufvud [1973] diskuterar marknadskrafternas självreglerande förmåga inom och utanför "korridoren".

LARS JONUNG är docent i nationalekonomi vid Lunds universitet.

dessa som tecken på marknadsekonomins instabilitet. På så vis får hans framställning en slagsida som bl a förleder honom i olika sammanhang till krav på en interventionistisk, dvs keynesiansk politik. Politiska felgrepp vilka skapat en "tillfällig" kris som 30-talets tas därmed som stöd för "permanenta" ingrepp i marknadsekonomin i form av keynesiansk stabiliseringspolitik. (Sett i detta perspektiv bygger det keynesianska modellbygget på en missvisande generalisering av 30-talets kris — jämför Jonung [1979].

I sin kommentar till min anmälan skriver Lundberg [1984] att hans bok bygger på uppfattningen att "den kapitalistiska ekonomin (nationellt och internationellt) har inneboende 'gungningsegenskaper'". Han hänvisar till Wicksells analogi med gunghästen (knackar man på den så börjar den gunga) samt påpekar att konjunkturanalysen under mellankrigstiden "gick just ut på att belysa marknadsekonomins *inbyggda instabilitet* (min kursivering). Lundberg drar slutsatsen: "i motsats till Jonung anser jag sålunda att marknadsekonomin har inneboende svängningsegenskaper".

Jag anser också att marknadsekonomin har inneboende svängningstendenser — om det nu kunnat råda någon tvekan på den punkten. Den centrala frågan gäller inte existensen av svängningar utan stabilitetsegenskaperna (dämpningsförmågan) hos gunghästen, dvs marknaden. Jag ser den som stabil när den utsätts för normala stötar. Den börjar gunga men rätt snart avklingar svängningarna. Gunghästen välter således inte, den har enligt min uppfattning inbyggd stabilitet, dvs god dämpningstendens.

Lundberg skriver däremot som om han menar att det faktum att "djuret" överhuvudtaget sätts i rörelse är ett tecken på "inbyggd instabilitet". Jag tror dock inte han har en så extrem uppfattning. Troligtvis menar han att gunghästen efter en stöt börjar gunga allt häftigare för att slutligen välta — om den inte stabiliserades genom lämpliga åtgärder. Alternativt skulle han hävda att

det tar för lång tid för gunghästen att upphöra med sin rörelse. En "keynesiansk" gunghäst förstärker således den ursprungliga stöten eller gungar väldigt länge medan en "monetaristisk" istället dämpar stöten relativt snabbt. Jag har en uppfattning någonstans mitt emellan. Hästen, dvs marknadsekonomin, klarar normala stötar, men våldsamma sparkar hotar att kasta den överända.

Det finns naturligtvis alltid en fara med analogier men jag hoppas att diskussionen om gunghästen klargör den väsentliga skillnaden mellan Lundberg och mig. Vi har helt enkelt olika syn på graden av stabilitet i en marknadsekonomi.

Schöns uppfattning

Lennart Schön har ett helt annat angreppssätt än Lundberg och jag. Schön anlägger ett långsiktigt perspektiv, inte ett konjunkturrellt, och han analyserar strukturkriser, inte konjunkturkriser. Han kopplar ett djärvt grepp på den ekonomiska historien när han hävdar att det finns "ett långsiktigt utvecklingsmönster inom den marknadsstyrda sektorn, främst industrin" med strukturkriser på 1890-, 1930- och 1970-talen. Han anser att Lundberg och jag inte har uppmärksammat detta.

Jag ser en rad fundamentala problem med Schöns analys. Min allvarligaste invändning är att han saknar en klar teori för strukturkriserna. Mitt intryck är att Schön funnit ett mönster som han sedan söker förklara som resultatet av en mängd speciella förhållanden. Det saknas en generalisering som kan utgöra den röda tråden i framställningen. Här befinner sig Schön i gott sällskap med alla som sökt förklara trenderna i de kapitalistiska ekonomierna. Jämför med Jörbergs [1982, s 10] slutsats: "teorin för de sekulära svängningarna (är) ofullständig och föga utvecklad".

Bristen på en allmän teori gör det omöjligt att "operationalisera" (kvantifiera) de centrala förklaringsfaktorerna i Schöns beskrivning och därmed testa den. Kan Schön idag göra en prognos när nästa strukturkris kommer? Blir det

på 2010-talet? Är mönstret så stabilt? Något svar lämnas inte.

En annan svaghet med Schöns framställning är att han inte nämner de monetära faktorernas roll. Det finns t ex markanta skillnader i krisbeteende mellan länder med rörlig och fast växelkurs. En ansats som enbart betraktar reala storheter verkar betänklig mot bakgrund av såväl mellankrigstidens kriser som 70-talets problem.³

Hur ser då Schön på marknadsekonominns stabilitet, dvs på krisernas orsaker, på marknadsekonominns anpassningsegenskaper och på den ekonomiska politikens möjligheter? Eftersom han inte presenterar en klar teori lämnar han inget direkt svar på frågan. Han tycks mena att marknadsekonomin är instabil och att den ekonomiska politiken spelar en mindre roll än vad nationalekonomer tror.

Som nationalekonom sätter jag ett värde på en kristeori som också söker visa hur man kan undvika eller mildra kriser i framtiden. Jag vill därför drista mig till att tolka Schöns beskrivning som att den utmynnar i två rekommendationer. För det första bör den ekonomiska politiken förhindra monopol, karteller och andra "låsningar" som hotar att konservera industristrukturen. Intressegruppernas makt bör av detta skäl begränsas. Av detta resonemang följer också kravet på en effektiv och oreglerad kapitalmarknad. Här påminner Schöns budskap (i min tappning) om Mancur Olssons [1982].

För det andra har den ekonomiska politiken ofta varit alltför kortsiktig. Dess långsiktiga konsekvenser bör uppmärksammas i större utsträckning. Denna slutsats sammanfaller väl med den syn som för närvarande har en framträdande plats i bl a debatten om konjunkturpolitiken — se t ex Söderström [1985] — och om regleringars effekter.

Jag vågar således läsa in vissa rekommendationer i Schöns strukturella ana-

lys. Följer då verkligen dessa råd av hans syn på det kapitalistiska systemets funktionssätt? Vi får vänta på ett utförligare svar till dess dagens lovande ekonomisk-historiska forskning kring strukturella problem gör ett signifikant genombrott.

Referenser

- Jonung, L., [1979], "Konjunkturteorin och 30-talskrisen", *Ekonomisk Debatt*, nr 4.
 Jonung, L., [1984], "Ekonomiska kriser förr och nu", *Ekonomisk Debatt*, nr 4.
 Jörberg, L., [1982], "Konjunktur, struktur och internationellt beroende", Meddelande nr 25 från Ekonomisk-historiska institutionen vid Lunds universitet.
 Leijonhufvud, A., [1973], "Effective Demand Failures", *Scandinavian Journal of Economics*, omtryckt som kapitel 6 i Leijonhufvud, A., [1981], *Information and Coordination*, Oxford.
 Lundberg, E., [1984], "Ett helt annorlunda synsätt", *Ekonomisk Debatt*, nr 4.
 Olson, M., [1982], *The Rise and Decline of Nations*, Yale.
 Söderström, H., utg. [1985], *Vagen till ett stabilare Sverige*, Konjunkturrådets rapport 1985, SNS.

³ En mer ingående diskussion ur ett nationalekonomiskt perspektiv av sambandet struktur och konjunkturkriser i Sverige finns i Jonung [1979]